מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגרח"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, י' טבת תשפ"ז | **מסכת ערכין ל"ג-תמורה ו'** ♦ סופרים ג', ד' - ג', י' | גליון מס' 1439

זכרון עולם
איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

זכרון עולם
האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

השבוע בגליון

- מהות איסור תמורה
- שני מרכיבים במעשה התמורה - מה האיסור?
- ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד - מתי ומדוע
- מחלוקת על מקור איסור ברכה לבטלה
- כפרה שאינה מספקת
- פרק הזמן הראוי לאמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה
- הפולמוס סביב הזכרת שמות הקודש באיזראליט
- שם ה' בצרפתית
- "אי עביד לא מהני" - הסוגייה המפורסמת

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

מסכת תמורה

דף ב/א הכל ממירין

מהות איסור תמורה

מסכת תמורה, אותה אנו מתחילים ללמוד בימים אלו, עוסקת בענייני הקדשות, כקודמתה, מסכת ערכין. במסכת ערכין לובנו פרטי דיניהם של קדשי בדק הבית, ובמסכתנו נלמד על הלכותיהם ועל כלליהם של קדשי מזבח, קרבנות וולדותיהם, כאשר העיסוק העיקרי הוא באיסור "תמורה", אשר גם העניק למסכתנו את שמה.

תמורה היא מלשון המרה. אדם שהקדיש קרבן, אינו רשאי להחליפו, להמירו, בקרבן אחר, ואם עשה כן, קובעת התורה (ויקרא כז/י): "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש לא יגאל". הן הקרבן הראשון, והן הבהמה המיועדת להחליפו, קדושים המה. ההמרה הצליחה בחלקה בלבד, הקרבן הראשון נותר קדוש, ואף על פי כן, הקדושה נתפסת בבהמה השניה.

שני מרכיבים במעשה התמורה - מה האיסור? נידון מעניין ומהותי קיים לגבי איסור תמורה, החובק סוגיות רבות במסכתנו. לאחר שנוכחנו לדעת, כי מעשה התמורה מורכב משני חלקים, הוצאת הקרבן הראשון לחולין, והכנסת הבהמה האחרת תחתיה, יש לברר מהו שורש איסור תמורה - נסיון הוצאת הקרבן הראשון לחולין, או התפסת קדושה בקרבן השני. אחרונים רבים

דבר העורך

עולם התורה

סיימנו את לימוד מסכת מנחות, חולין, בכורות ואנו מסיימים את מסכת ערכין ועוברים למסכת תמורה. אפשר לומר בוודאות, כי ההספק הגבוה של לומדי הדף היומי מעניק לכל לומד תחושה של התרוממות רוח והנאה המלווה אותו בכל יום.

כל לומד גמרא יכול לתאר בסגנונו האישי את ההנאה העצומה הנגרמת לו מן הלימוד, איש איש והנאתו, איש איש ומושגיו. מרתק עד מאד לשמוע על אדם שחייו השתנו מן הקצה אל הקצה על ידי הגמרא תוך שהבין את העוצמה הגלומה בה עוד בטרם החל לשחות בים התלמוד.

זקנו המאפיר אינו מגלה מאומה על עברו של בעליו. אפשר לראותו באחד מבתי המדרשות השוקקים ◄◄

לעילוי נשמת
הר"ר **ישכר בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע ט"ו בטבת תשנ"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
אמי מורתי **חיה וינינגר** ע"ה
בת הר"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע י"ג בטבת תשס"ז
תנצב"ה

לעילוי נשמת
הר"ר **אריאל זליכוב** ז"ל
ב"ר צבי הכהן ז"ל
נלב"ע י"ב בטבת תש"ע
תנצב"ה
הונצח ע"י משפחות **זליכוב** שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת
הר"ר **דוד שמעון אבישי** ז"ל
בן תבדלחט"א מרת יפה שתחי' נלב"ע י' טבת תשפ"א
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
האשה הכשרה, שזכתה לראות דורות ישרים מבורכים, יראת ה' היא אוצרה
מרת **מזל סעדונה חייה** בת אסתר סיתרונה ע"ה
נלב"ע ט' טבת תשע"ט **תנצב"ה**
הונצחה ע"י בנה ידידינו הר"ר **משה עידן** שיחי' ומשפחתו - פ"ת

נר ה' נשמת אדם
לעילוי נשמת
הר"ר **משה יהודה למפרט** ז"ל ב"ר אהרון שלמה הלוי ז"ל נלב"ע י' בטבת תשס"ח
ולע"נ מרת **גיטל למפרט** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל נלב"ע י"ג בטבת תש"ע **תנצב"ה**
הונצחו ע"י המשפחה שיחיו

בבני ברק, כשהוא מותח את מיתרי קולו מול החבורה הסובבת אותו מאז שעות הבוקר, עת התחילו לעמול על הבנת הסוגיה החדשה. לאחר משא ומתן ארוך הוא מסובב את כיפתו על ראשו בתנועה אוטומטית, ושב לצלול בגמרא שלפניו.

בהיותי צעיר, הוא מספר, לאחר מלחמת ששת הימים, וההצלה המופלאה בסייעתא דשמיא מידי אויבינו שקמו עלינו לכלותנו, התחלתי להרהר במשמעות החיים. לא הייתי מסוגל לשהות במקום אחד. סהרורי הייתי. נשמתי לא נתנה לי מנוח. הטלתי תרמיל על שכמי, מזומנים לא היו חסרים לי מבית אבא, והחילותי לשוטט בארץ לארכה ולרחבה.

טיילתי במשעולי הגולן, גמאתי דרכים ארוכות במרחבי הנגב, גם מסמטאות עזה ומרחובות שכם ורמאללה לא מנעתי את רגלי, וביום מן הימים נקלעתי לשכונת מאה שערים שבירושלים.

חדור רוח-קרב נכנסתי אל המקום, אשר כה התפרסם במאבקיו הבלתי נלאים בענייני דת ומצאתי שכונה מנומנמת, שחיי המסחר מתנהלים בה בעצלתיים. ערביים משופמים ישבו על אבני השפה והמתינו לעבודת סבלות, בעוד ערביות שנשאו על ראשן סלים גדושים בתאנים נוטפות דבש פילסו את דרכן במדרכות הצרות להחריד.

לפתע נשמעה צעקה. קולו של ישיש ניסר בחלל. הוא דיבר בשפת האידיש. לא הבנתי מה הוא אומר, אך מיד שמעתי קול צעיר ורענן מתריס כנגדו באותה נימה. השקט שב לשרור, אך לרגע קט בלבד. כעבור שניות מספר נישאו קולותיהם יחד, במין נעימה שאינה לא שירה, לא זמר ולא רננה, אך יש בה משלושתם גם יחד.

סקרנותי בערה בי. כבר ראיתי בעבר ישיש וצעיר שאינם באים לעמק השווה. גם שמעתי על צעיר וזקן שזימרו יחד. אולם, מעולם לא חזיתי בשניים שהתגרה והזמרה שוכנים בחלקם בצוותא מוזר.

הלכתי בכיוון הקולות, ותוך זמן קצר עמדתי מתבונן בשניים, דרך חלון קעור שפתחו נשק לגובה הכביש.

עתה נשמע קולו של הישיש לבדו. המיה חרישית בקעה מגרונו בעוד אצבעו החומה מטבק ריחני הילכה בניחותא על פני ספר גדול, מילה אחר

(עיי' בספר המפתח על הרמב"ם להלן) דנים בשאלה חשובה זו, כאשר קיימות ראיות שונות לכא ולכאן.

רבי יוחנן (ג/א) אומר, כי איסור תמורה נחשב לאו שיש בו מעשה, ולפיכך לוקים עליו. כלומר, העובר עבירה שאינה מעשה, כגון, שמשאיר חמץ בפסח בביתו, אינו לוקה, משום שאין לוקים על עבירה שאינה מעשה. רבי יוחנן סובר, כי תמורה היא לאו שיש בו מעשה שכן, העבירה חלה, שהבהמה אשר יועדה להיות תמורה, נתקדשה והפכה לקרבן. הרי לנו, כי האיסור נעוץ בהפיכת הבהמה השניה לקדושה, כדי לבצע את התמורה.

מאידך, הגמרא (ד/ב) אומרת, כי העובדה שהבהמה אשר יועדה לשמש כתמורה מתקדשת, מתקנת את איסור ההמרה, ומכל מקום לוקים על ההמרה מסיבה אחרת. הרי לנו, כי איסור התורה הוא נסיון הוצאת הקרבן הראשון לחולין, ואילו קדושת הבהמה אשר יועדה להחלפה, אינה חלק מן העבירה.

גם בדברי הרמב"ם מתחבטים האחרונים, ויש מהם המוכיחים מדבריו, כי הוא סובר שהאיסור נעוץ בנסיון הוצאת הקרבן לחולין. הרמב"ם (הל' תמורה פ"א הל' א') פוסק את המובא בגמרתנו להלן (יג/א), כי המבצע המרה בקרבן ציבור, שנוטל בהמת חולין ואומר כי היא תהא קרבן תמורת קרבן ציבור, לא עשה ולא כלום, שלא זו בלבד שהקרבן לא יצא לחולין, כבכל ההמרות, אלא שגם הבהמה החלופית לא נתקדשה. הדין היה נותן, כי אם איסור התמורה הוא בהתפסת קדושה בבהמת חולין כדי שתמיר את הקרבן, הרי שבמקרה זה אין הממיר לוקה, שלא התפיס כל קדושה על בהמת החולין. אף על פי כן, הרמב"ם פוסק, כי אדם זה ילקה גם ילקה! [מאידך, האחרונים העירו מדברי הרמב"ם, שם הל' י"ד, עיי' בספר המפתח שם].

דף ג/ב - ד/א מוציא שם שמים לבטלה

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד - מתי ומדוע

במאמר הבא נתוודע לשיטות הראשונים בדבר איסור ברכה לבטלה, ואמירת ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד לאחר הזכרת שם שמים לבטלה.

האם יש לומר ברוך שם על איזכור שם שמים לבטלה? בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ו הל' א'), בראשונים (תוס' ברכות לט/א ד"ה "בזר") ובהלכה ("שולחן ערוך" או"ח סי' כ"ה סעי' ה' וסי' ר"ו סעי' ו') נקבע, כי המברך ברכה לבטלה, יאמר מיד "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ירושלמי זה, והפוסקים הבאים בעקבותיו מתייחסים לאדם שבירך ברכה לבטלה בשם ובמלכות. ומה בדבר אדם אשר שגג והזכיר את אחד משמותיו של הקב"ה שלא לצורך, אך לבדו, בלא נוסח ברכה, אלא שם ה' בלבד. ובכן, הרמב"ם (הלכות שבועות פרק י"ב הל' י"א) כותב, כי עליו לומר מיד דברי שבח וקילוס לקב"ה "כדי שלא יזכר לבטלה" (ועיי' ב"כסף משנה" שמציין את הירושלמי כמקור). ואילו ה"טור" וה"שולחן ערוך" אינם מתייחסים כלל למקרה זה, ואינם פוסקים כי אדם זה צריך לומר דברי שבח וקילוס. לפנינו, איפוא, מקום לדיון אם הטור חולק על הרמב"ם וסובר, כי המזכיר שם שמים לבטלה לא יאמר ברוך שם כבוד מלכותו.

הגאון רבי יצחק אריאלי זצ"ל ("עיניים למשפט" ברכות לט/א), מפליא להסביר את הדברים, תוך כדי שילוב מחלוקת ראשונים עקרונית על אודות מקור איסור ברכה לבטלה, וטעם אמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה. הבה נעיין בדברים שלב אחר שלב.

מחלוקת על מקור איסור ברכה לבטלה: לאיסור ברכה לבטלה התוודענו לפני כשש שנים, בעת לימוד מסכת ברכות (לג/א). ברם, קיימת מחלוקת גדולה בין הראשונים, אם חומרת האיסור היא כהוצאת שם שמים לבטלה ואיסורו מן התורה - כך סובר הרמב"ם - או שמא, מן התורה אין איסור בדבר, משום שהמברך אמר את שם ה' במסגרת שבח והודאה, וכגון, מי שמברך שלא בשעת אכילה או שתיה "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו", כלום הוציא שם שמים **לבטלה**, הרי הוא משבח את הקב"ה, משבחו ומקלסו, ובכל זאת, איסור חכמים בדבר, על שבירך את הברכה שלא לפי הוראות חכמים, שקבעו אימתי לברכה - כך סוברים בעלי התוספות (עיי' שו"ת הרמב"ם סי' ק"ה ובמגיה, וב"מגן אברהם" סי' רט"ו ס"ק ו' ושם ב"מחצית השקל" וב"אליהו רבה" וב"משנה ברורה" ס"ק כ', ובתוס' ר"ה לג/א, וע"ע בשד"ח כללים מערכת ב' כלל קט"ו).

טעם אמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה: כאשר נבקש לתור בדברי הראשונים אחר הטעם לאמירת ברוך שם כבוד מלכותו לאחר אמירת ברכה לבטלה, נמצא בדברי הרמב"ם והטור שני נימוקים שונים זה מזה. הרמב"ם (הל' ברכות פ"ד הל' י') כותב, כי יש לומר ברוך שם לאחר ברכה לבטלה, "**כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה**". ואילו ה"טור" (או"ח סי' ר"ו) כותב, כי צריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד "**על שהוציא שם שמים לבטלה**". מדברי הרמב"ם משמע, כי אמירת ברוך שם יש בה כדי לגרום לכך שהוצאת שם ה' לא תהא לבטלה -"כדי שלא להוציא שם שמים לבטלה"- שעל ידי אמירת ברוך שם כבוד מלכותו, שם שמים לא נזכר לבטלה, שכן, בו ברגע הוא קילס את הקב"ה, וכלשון הרמב"ם (הל' שבועות שם), "ימהר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו, כדי שלא

יזכר לבטלה". ואילו לפי ה"טור", לא באה אמירת ברוך שם אלא לכפרה על הוצאת שם שמים לבטלה, ש"מפני שהוציא שם שמים לבטלה, לפיכך צריך לקבל עליו עול מלכות שמים" (עיי' גם ב"ערוך השולחן" או"ח סי' ר"ו סעי' ט"ז).

כפרה שאינה מספקת: מעתה, ניתן להבין, כי ה"טור" אשר סובר כי אמירת ברוך שם באה לכפרה, נתקנה על אמירת ברכה לבטלה בלבד, אשר לדעתו אינה אסורה אלא מדרבנן, אך אין בה די לכפרה על הזכרת שם שמים לבטלה, האסורה מן התורה. ואילו הרמב"ם הרי סובר, כי אמירת ברוך שם מונעת את האיסור ומסירה אותו לחלוטין, וכשם שבכחה למנוע את האיסור מברכה לבטלה, שלדעתו היא מן התורה, כך גם היא נוטלת את האיסור מהזכרת שם שמים לבטלה...

פרק הזמן הראוי לאמירת ברוך שם לאחר ברכה לבטלה: השלכה הלכתית נוספת עולה בין שני הטעמים, מוסיף וכותב הגר"י אריאלי זצ"ל: מהו פרק הזמן לאחר הוצאת שם שמים לבטלה, שיש לומר בו ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. לכאורה, לדעת הרמב"ם, שאמירת ברוך שם נועדה להעניק משמעות לשם ה' שנאמר זה עתה לבטלה, רק אם ימהר וישבח את הקב"ה, שבחים אלו ייסמכו אל שם ה' שנאמר על ידו ויגרמו לכך שהוא לא נאמר לבטלה, אך אם יאמר ברוך שם לאחר זמן, אין בכך כל טעם, וכך אכן משמע מדברי הרמב"ם (עיי' "עיניים למשפט" שם), וכן דעת ה"שבלי הלקט" וה"תניא", שצריך לומר ברוך שם בתוך כדי דיבור מהזכרת שם ה' לבטלה. ברם, מסתבר, כי לדעת ה"טור" שאמירת ברוך שם היא לכפרה, די באמירת ברוך שם בזמן שאינו נבדל לחלוטין מן הברכה לבטלה, שלא בא זה אלא לשוב בתשובה ולעורר את נפשו.

דף ג/ב מוציא שם שמים לבטלה

הפולמוס סביב הזכרת שמות הקודש באיזראליט

בגמרתנו אנו למדים, כי המקלל בשם ה', כגון שאמר, "ה' יעניש את פלוני", הרי הוא לוקה, שעבר על איסור מן התורה.

לדעת הרמב"ם (הל' סנהדרין פרק כ"ו הל' ג'), המקלל לוקה אף אם אינו מזכיר את שמו של הקב"ה (עיי' הל' יסודי התורה פ"ו הל' ב'), שגם המקלל בכינוייו של הקב"ה לוקה, וכגון, "חנון", "קנא" ועוד כינויים של הקב"ה (עיי' ראב"ד שחולק). בסיום ההלכה הרמב"ם מוסיף, כי אפילו המקלל בכל לשון שהיא חייב, שהשמות שהגויים מכנים בהם את שמותיו של הקב"ה אינם בדרגת הקדושה של שמותיו של הקב"ה, אלא דרגתם כדרגת הקדושה של כינויי הקב"ה בלשון הקודש.

דבריו של הרמב"ם משמשים כיסוד הלכתי חשוב, לגבי הלכה נוספת המוזכרת בסוגייתנו, הלא היא הזכרת שם שמים לבטלה, האסורה מן התורה, כנלמד מן הפסוק (דברים ו/יג) "את ה' אלוקיך תירא ואותו תעבוד" - "כי מיראת השם הוא שלא יזכיר שמו לבטלה" (רמב"ם ספר המצוות מצוות עשה ד'). לאחר שהרמב"ם הורה, כי כינויו של הקב"ה ושמותיו בלע"ז אינם נחשבים כשם קדוש, אלא ככינוי בלבד, ממילא, כפי שאין איסור להזכיר לשווא את כינויו של הקב"ה, כך אין איסור להזכיר את שמותיו של הקב"ה בלשון לע"ז.

שאלות אקטואליות התעוררו במהלך הדורות בנוגע להלכה חמורה זו. אחת מהן התעוררה באירופה לפני שנים רבות, על אודות השבועון 'איזראעליט' אשר יצא לאור בגרמניה על ידי הרב להמן זצ"ל, ושימש במשך שנים רבות כבמה מרכזית לכל השאלות היהודיות שעמדו על הפרץ רבנים חשובים פרסמו בו דברי הגות והלכה, ומטבע הדברים, במאמרים שונים היה צורך לציין את שם ה', ועורכי העיתון נהגו לכותבו בשפה לועזית.

אחד מקוראי העיתון טען לפני הגאון רבי חיים עוזר גראדז'ינסקי זצ"ל, רבה של וילנא, כי הדבר אינו כשורה, משום שגם שם ה' הנכתב בלעז קדוש הוא, ולפיכך, יש להמנע מהזכרת שם ה' בעיתונים הנפוצים לכל עבר. הגרח"ע גראדז'ינסקי השיב לו במכתב ארוך, בו הוא דן בהרחבה לגבי קדושת שם שמים בלע"ז, אם מותר להזכירו לבטלה, ואם יש צורך לנהוג בו בכבוד, והוא מוכיח, כי אף על פי שמוכח מדברי הרמב"ם הנזכרים לעיל, כי אין איסור להזכירו לבטלה, מכל מקום, אסור לנהוג בו בבזיון.

מכל מקום, מציין בעל ה"אחיעזר" (שו"ת ח"ג סי' ל"ב), בנוגע לנידון שהונח לפניו: "ומה שלא חשש לזה הרה"ג הצדיק מוהר"מ לעהמאן ז"ל המייסד את העתון לפני חמשים שנה, באשר אז היה עתון בכלל דבר חשוב ולא נפוצו בימים ההם העתונים, ונהגו בו מנהג כבוד... ונכון לפרסם בהעתון שלא ינהגו בו מנהג בזיון משום הפסוקים ודברי תורה, ובאופן שיפרסמו כן, ישאר המנהג כמו שהיו נוהגים עד עתה בכתיבת השם בלעז".

שם ה' בצרפתית: בקשר לכך, מעניין לציין את דברי בעל ה"תומים" (סי' כ"ז) המוכיח את בני דורו אשר כתבו במכתביהם את שם ה' בצרפתית, "א-ד-י-ע", וה"תומים" מחה על כך שלבסוף שם ה' בא לידי בזיון, שהמכתבים מוטלים באשפה.

מילה, שורה אחר שורה. עיני הצעיר היו עצומות, מצחו מכווץ, רגליו מכונסות, ראשו שעון על כף ידו, וידו האחרת סלסלה את פיאתו הגדולה ללא הרף. הוא ישב בדריכות, מכווץ ממאמץ, וחששתי כי עוד רגע קט יהפוך לפקעת קטנה.

המיית הישיש מלאה את חלל החדר הישן, התמזגה עם קימורי הסורגים העתיקים, ודומה היה כי היא מהלכת על פניהם, לופפת אותם ושבה פנימה אל החדר, כדי לשוב ולהתפזם מפי הישיש, עד ביאת המשיח.

בחרדת קודש הנחתי את כף רגלי על מפתן החדר. ארון הקודש העתיק שניצב בכותל המקום הבהיר לי, כי אני עומד בפתחו של בית כנסת. כיסיתי את תלתלי במטפחת צבעונית וחרש התיישבתי על ספסל חורק בא בימים.

אין לי מושג כמה זמן ישבתי שם. למדתי גם אני לעצום את עיני, להתרכז, להרהר, לחשוב, להתאמץ, להתכווץ בתוך עצמי, רק בפאותי לא יכולתי לסלסל. והמנגינה... היא קסמה לי עד מאד, כמהתי ללמוד אותה, אך לפתע הבנתי כי הספרים הגדולים עליהם רכונים השניים הם כמו תווים למנגינה זו, ואי אפשר לזמרה סתם כך.

אט אט התקרבתי אל הישיש ואל הצעיר. הישיש נראה היה עתה זקן בהרבה לעומת קולו הנעים, והצעיר לא היה אלא עלם חמודות רך בשנים. סבא רבה ונינו.

הישיש צודד את ראשו לעבר הקומקום השורק שניצב בחדרון קטן, וללא אומר ודברים קם הצעיר ממקומו, ותוך זמן קצר הניח לפני ספל תה מהביל

חיוכו מאיר הפנים של הישיש נסך בי אומץ לשאול: מה אתם עושים עם הספרים האלה?

דקה ארוכה שתק הישיש, הנהן בראשו לעצמו, שקל את מילותיו והשיב: אנחנו עסוקים בחיפוש ובחיטוט אחר כל מעשינו והנהגותינו מיום הוולדנו עד... כאן השתתק, והפנה את אצבעו לעבר הר המנוחות.

דע לך, בחור צעיר. רגע מאושר ביותר בחיי הוא כאשר אני מגלה דבר-מה שאותו לא ידעתי. כל העת אנו מבקשים לתקן את הטעויות, לנכש את העשבים השוטים ולפלס את דרכנו, דרך האמת.

יצאתי מן המקום סהרורי.

דרכו של עולם להסתיר את הפגמים, לכסות על העוולות, להשתיק את הביקורת, לטשטש את השיבושים, להעלים את המשגים ולעמעם את התקלות. ואילו שניים אלו שרויים להם בעולם אחר, שונה לחלוטין. עולם התורה.

הדרך אל האמת עוד היתה ארוכה, רבת מכשולים, אך את הבסיס לה קניתי לי בבית המדרש שבשכונת מאה שערים.

הוא מסיים את סיפורו בהתרגשות, מסובב את כיפתו על ראשו בתנועה אוטומטית, ושב לצלול בים הגמרא, כשמפיו בוקעת המיה חרישית עתיקת יומין.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ג/א כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא

אי אפשר למחוק...

"כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא".

מה טעם?

דף ד/ב - ו/ב

"אי עביד לא מהני" - הסוגייה המפורסמת

אחת הסוגיות המפורסמות של מסכתנו, היא סוגיית "אי עביד לא מהני".

ייחודה של סוגיה זו בכך, שהיא קשורה במישרין ובעקיפין לחלק נכבד ממצוות התורה. גמרתנו בלבד דנה בכארבעה עשר נושאים שונים מכל חלקי התורה הנוגעים לסוגייה זו; מצוות נתינת פאה, מצוות הפרשת תרומה, איסור נישואי אלמנה וכהן גדול, איסור ריבית, איסור גזל, מצוות בכור, מצוות מעשר בהמה, איסור תמורה - כמובן, ועוד. הראשונים ולאחריהם האחרונים הוסיפו לדון בנידונים נוספים הקשורים לנידון זה.

אביי ורבא נחלקו. אביי סובר, כי "כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד, אם עביד, מהני". ורבא חולק וטוען "לא מהני".

לדעת רבא, כאשר התורה אסרה דבר מה, הרי שמי שעבר על האיסור לא הצליח לפעול מאומה, מעשהו לא צלח -למעט המקומות שבהם התורה פירשה אחרת [ואכן, לדעתו, כך פירשה התורה ברוב המקרים, ראה בגמרא]- ובכל זאת הוא לוקה, משום שהוא רצה לעבור על איסור התורה. אביי חולק עליו וסובר, כי אומנם התורה אמרה לא לעשות, אך אם עשה, הצליח. וכגון, אסור ליטול פירות רעים ולהפרישם כתרומה על פירות משובחים. לדעת אביי, מי שעשה כן עבר על איסור, אך הפרשת התרומה עלתה לו. לדעת רבא, אלמלא התורה חידשה ופירשה כי הפרשה זו חלה, לא היה לה מקום, מאחר שנעשתה בניגוד לדעת התורה.

התחבטות רבתי קיימת בהסבר דבריו של רבא. בבסיס המבוכה עומד החילוק הברור בין שני סוגים של איסורים. יש איסורים שאינם אלא מעשה. אסור לגנוב. אסור לרצוח. איש אינו מעלה על דעתו, כי כוונת רבא היא, שמי שרצח, הדבר לא עלה בידו כי התורה אסרה זאת. הוא רצח, והאומלל נפח את נשמתו. מאידך, יש איסורים שכל מהותם אינה אלא חלות - תוצאה, וכגון, מעשה קידושין, שכל מהותו היא חלות הקידושין, התקדשות האשה לבעלה, שבמקרה זה ברור, כי רבא התכוון שהקידושין לא יחולו. מעשה נתינת הטבעת ליד האשה? אינו מציק לאיש, האיסור אינו נעוץ במסירת הטבעת, אלא בתוצאה, ומשזו בוטלה אין קידושין.

איסורים רבים מורכבים משני החלקים הללו גם יחד, שיש בהם מעשה וחלות המשמשים בהם בצוותא. במקרים אלו, אשר בהם ניתן לבטל את התוצאה בלבד אך לא את המעשה, קיים נידון רחב ביותר.

הנה דוגמה לאיסור שיש בו מעשה ותוצאה.

למדנו במסכת בכורות, כי בכור בהמה טהורה קדוש הוא. אם נפל בו מום, הוא יוצא לחולין, אך אסור להטיל בו מום בכוונה תחילה. אדם אשר יטיל מום בכוונה בבכור, עשה מעשה אסור, שעבר על דברי התורה אשר אסרה להטיל בו מום, וכמו כן הוא גרם לתוצאה, שהבכור יצא לחולין, ומעתה ואילך מותר לשחוט אותו ולאוכלו בהגבלות מסויימות.

כיצד רבא יתייחס למקרה זה. האם מאחר שהמעשה הוא בלתי הפיך -הבכור בעל מום-, והעבירה שנעשתה אינה ניתנת לתיקון, אזי גם התוצאה אינה מבוטלת, או שמא יאמר רבא, אמת, מעשה נעשה, עבירה נעברה, אך את התוצאה נבטל - לא נתיר את הבכור לשימוש חולין. בדיוק בשאלה זו נחלקו הדעות.

לדעת בעלי התוספות (ד/ב ד"ה "רבא"), המתייחסים למקרה של בכור שבו עסקנו, הדין היה נותן כי לדעת רבא יש לפסול את התוצאה. הבכור יהא אסור בשימוש חולין [ועיי"ש שתירצו, כי מאחר שמום שנפל מעצמו מתירו לחולין, אין מקרה זה גרוע הימנו. כלומר, הטלת המום אינה תלוייה באופן הטלתו אלא במציאות]. נמצאנו למדים, כי לשיטת בעלי התוספות, בכל מקום שבו ניתן לבטל דבר מה מן העבירה, אם מעשה, אם תוצאה, מבטלים.

ואילו הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל מוכיח מן הראשונים, כי רבא אינו גורס שכל דבר הניתן לביטול ממעשה העבירה מבוטל, אלא אך ורק ביטול אשר יגרום לכך שהעבירה בעצמה תתבטל לחלוטין, וכגון, כאשר מבטלים קידושין שנעשו באיסור, הרי שגורמים לכך שלא נעשה איסור כלל

הנה, אומר הגרע"א, התורה אוסרת לעשות כתובת קעקע. מעשה באדם שקעקע גט לאשתו על ידו של עבדו. אם נאמר, שכל פעולה שנעשתה בעבירה אינה חלה, היינו: מבטלים את התוצאה שלה, היה צריך להיות, שגם גט זה לא ישיג את תוצאתו, ולא ניתן יהיה לגרש באמצעותו [משום שגט צריך להכתב על פי ציווי הבעל, וגט שנכתב מאליו פסול]. ובכל זאת, אנו נוכחים לדעת (תוס' גיטין כ/ב כי הגט מגרש גם מגרש. אין לנו אלא להסיק, כי כוונת רבא היא, שמבטלים כל תוצאה שביטולה גורם למניעת האיסור, אך במקרה שלפנינו, גם אם נקבע כי הגט אינו גט, כלום כתובת קעקע לא נכתבה כאן, האם לא נעשה האיסור? (עיי' שו"ת רעק"א ח"א סי' קכ"ט שהאריך בעניין זה, וב"נתיבות המשפט" סי' ר"ח ס"ק ב').

אומרים בשם הצדיק רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל: כל העבירות שאדם עושה נכתבות בספר הזכרונות, וכשהאדם שב בתשובה הן נמחקות. אולם כאשר אדם נשבע בשם ה' לשוא, עבירה זו אי אפשי למוחקה, שכן, את שם ה' אי אפשר למחוק... ("דברי מאיר").

דף ו/ב אבק ריבית אינה יוצאה בדיינין

איזה אבק הוא זה...

על רבנית אחת הלעיזו הבריות כי היא מלוה מממונה בריבית. פעם התארח רב מפורסם אצל בעלה הרב. לכשהגישה כיבוד על מגש מאובק קימעא, אמר בהבלעה, חוששני כי אבק זה, אבק ריבית הוא...

הרבנית השיבה חרישית, "שמא אבק לשון הרע הוא..."

לעילוי נשמת

מרת **חנה צירל וינדרבוים** ע"ה

ב"ר ישראל יעקב ז"ל נלב"ע י"ד בטבת תשס"א

תנצב"ה

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **יחיאל מאיר אנגלרד** ז"ל

ב"ר דב בעריש ז"ל נלב"ע ט' בטבת תשנ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י בתו

גב' **ברכה לנגה** ומשפחתה שיחיו